

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE GRAU

ELS CONTEXTS D'INTERVENCIÓ DEL TREBALL SOCIAL DE CASOS AMB PERSONES EN MOVIMENT MIGRATORI AL MEDITERRANI

Bàrbara Gallostra Jaume

Grau de: Treball Social

Facultat de: Filosofia i Lletres

Any acadèmic 2020-2021

ELS CONTEXTS D'INTERVENCIÓ EN TREBALL SOCIAL DE CASOS AMB PERSONES EN MOVIMENT MIGRATORI AL MEDITERRANI

Bàrbara Gallostra Jaume

Treball de Fi de Grau

Facultat de: Filosofia i Lletres

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2020-21

Paraules clau del treball:

Necropolítica, Treball Social, contextos d'intervenció, urgència, cooperació

Nom del tutor / la tutora del treball: Alexandre Miquel Novajra

Autoritz la Universitat a incloure aquest treball en el repositori institucional per consultar-lo en accés obert i difondre'l en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor/a		Tutor/a	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☒	☐

Resum

L'objectiu general de la investigació és justificar que el Treball Social en casos de naufragi de persones en moviment migratori s'ha d'incorporar com a àrea dels Serveis Socials. La investigació es basa en la revisió bibliogràfica del concepte de Necropolítica d'Achille Mbembe del 2006 i, es suporta amb la síntesi de l'informe Vida en la Necrofrontera del col·lectiu Caminando Fronteras. El paradigma teòric de partida i l'aplicació pràctica d'aquest, han permès estudiar la qüestió migratòria des d'una postura que demanda la participació professional del Treball Social. S'aprofundeix en el procés metodològic de definició i construcció del context d'intervenció del Treball Social de Casos desenvolupat per Josefa Cardona el 2012, rescatant la rellevància de la primera acollida i de l'estil relacional cooperatiu. En aquesta línia també s'ha descrit breument el context d'intervenció d'emergència, ja que els casos de naufragis de persones en moviment migratori són situacions mereixedores d'una atenció biopsicosocial urgent. El marc teòric presentat ha permès reflexionar i concloure amb propostes que impliquen al Treball Social, cercant obrir pas a l'atenció holística de les comunitats.

Taula de continguts

Els contextes d'intervenció en Treball Social de casos amb persones en moviment migratori al Mediterrani	p.6
La Necrofrontera Occidental Euroafricana	p.6
El context d'intervenció en Treball Social de casos	p.11
El context d'intervenció en Treball Social en casos d'emergència	p.16
Metodologia del Treball de Fi de Grau	p.17
Propostes d'intervenció com a conclusió	p.17
Llistat de Referències	p.20
Annexos	p.22

Els contextos d'intervenció en Treball Social de casos amb persones en moviment migratori al Mediterrani

Els esforços realitzats per a la construcció del present document parteixen de la inquietud de dignificar el Treball Social en casos amb víctimes de la Frontera Occidental Euroafricana. El Treball Social és una ciència que es nodreix de moltes altres, som moltes les persones que coneixem i confiem en el potencial de l'aliança terapèutica i en la capacitat de (co)construir contextos d'intervenció segurs amb persones en moviment migratori

La disposició a mirar i treballar des de la relació d'ajuda i la cooperació, impossibilita ignorar les problemàtiques i els retrocessos en Drets Humans. La comprensió de les dinàmiques dels conflictes a la Necrofrontera i l'orientació cap a les solucions per a les víctimes i familiars d'aquesta, han de fer-se seguint un procés metodològic basat en la cooperació. En cas contrari, la improvisació, la intuïció i la visió deshumanitzadora generen que desapareguin persones al mar Mediterrani, i que les seves famílies no tinguin accés a la veritat, ni a un acompanyament durant el procés de dol.

El plantejat en aquest treball és que un context d'intervenció urgent per al Treball Social és l'atenció d'emergència a víctimes de naufragi, estafa i maltractament, a les nostres costes. Amb la revisió bibliogràfica que s'exposa es pretén justificar que el Treball Social ha de fer-se present en les intervencions a la frontera, així com a la formació i suport als professionals que treballen en casos de naufragis al Mediterrani.

La Necrofrontera Occidental Euroafricana

Ens proposem assenyalar els aspectes estructurals que vertebraren el metacontext del col·lectiu de persones en moviment migratori i, presentar l'aportació que fa el Treball Social de Casos i la Psicologia d'Emergència, descrivint l'estil relacional cooperatiu amb les víctimes de la frontera i amb les seves famílies.

Inicialment identifiquem que, el deute extern té un impacte en l'ordre de convivència i l'estructura del sistema. De fet, es puntualitza que els moviments migratoris són forçats per aquest context. Per tant, insistim en el fet que el grau de voluntarietat dels moviments migratoris al Mediterrani és nul. Com hem dit són desplaçaments forçats pel metacontext, cercant cobrir les necessitats bàsiques de la comunitat. Totes les persones immigrants i refugiades haurien de ser reconegudes com a refugiades climàtiques.

És per això que, en primer lloc per comprendre les formes i causes dels moviments migratoris al Mediterrani, haurem de revisart el deute extern entre els països del sud i del

nord i, enfrontar-ho amb el deute ecològic que “impossibilita els processos de desenvolupament humà” (Martínez J i Oliveres A, 2003 p.14).

Tant l’origen com l’evolució del deute es basen en: el comerç desigual, les despeses nocives per a la població, l’actuació de companyies transnacionals i la política de crèdits a l’exportació, que en alguns casos “poden ser comptabilitzats com ajuda al desenvolupament encara que es tractin d’accions clarament comercials” (Martínez J et al, 2003 p.16).

Per una altra banda, el context en el qual es donaren aquests crèdits i el comportament del sistema capitalista des de llavors, formarien les raons conjunturals que Juan Martínez i Arcadi Olivares empen per analitzar l’origen del deute extern, conclouent que és “un fenomen complex en el qual influeixen d’una manera genèrica el conjunt de relacions econòmiques internacionals i d’una manera específica tant l’evolució dels mercats financers internacionals com el comportament de deutors i creditors” (2010, p.19).

Cal afegir que les repercussions de les mesures entre els països com: el control dels salaris, la disminució del nombre d’importacions envers el de les exportacions, l’alteració del canvi de moneda, el baix pressupost social, i la cessió de la gestió i titularitat de projectes públics, han accentuant la desigualtat.

No podem deixar de mencionar que les intervencions activades per assolir el deute extern s’han centrat en la desforestació i explotació dels recursos naturals per permetre al mercat les exportacions. Conseqüentment el teixit local s’ha anat apagant, les condicions de vida empenyen a migrar, deixant enrere la violència, el conflicte armat i la pobresa.

En conclusió, la qüestió i la dinàmica del deute extern contribueix a fer que les persones desitgin una vida amb més oportunitats i amb més protecció, es veuen empeses a cercar la manera de sobreviure. Es rescata aquesta informació per assenyalar que el sistema capitalista dona més valor a l’economia que a les vides. En poques paraules, el deute extern és l’exercici postcolonial del poder, basat en interessos econòmics per damunt dels drets humans.

Com hem dit, el concepte de Necropolítica, creat per Achille Mbembe el 2006, és vehicular en aquest cas per argumentar que, com exposa Marina Grzanicque (comunicació personal, 20 abril 2021) la vida està fragmentada, des del moment que hi ha persones deshumanitzades, així com, la ciutadania es presenta segregada; una persona refugiada, en moviment migratori, perseguida, o que no compta amb passaport europeu, és receptora de Necropolítiques.

Per desenvolupar aquesta afirmació revisem l'assaig d'Achille Mbembe (2011) i trobem que identifica com la sobirania, la por, el control, l'aïllament, la llibertat i la mort, estan relacionades i presents al llarg de la història. L'autor presenta com el Biopoder s'alimenta del racisme, utilitza la segregació com a base per a decidir i es manifesta amb la vulneració dels drets, abusant del poder i construint una "noció ficcionalitzada" de les persones en moviment migratori.

Un dels mecanismes que utilitza la Necropolítica són els discursos que presenten els mitjans de comunicació quan es fa referència a un naufragi, fomentant la por, el terror i l'horror. Considerem que és un mecanisme per a justificar el context de control militar i de vulneració de drets a la frontera. Aquesta dinàmica deriva en el fet que les conductes racistes formin part de l'ordre de convivència. En l'actualitat es donen maneres de violentar a comunitats racialitzades i això, és un problema a resoldre.

Per acabar amb la revisió del text de Mbembe (2011) ressaltem que l'organització postcolonial divideix, controla, separa i limita. De fet, actors com els que es reuneixen als comitès per al desenvolupament o a les conferències de les Nacions Unides, el Fons Monetari Internacional, el Banc Mundial i els regionals, les fronteres, les comissaries o les casernes, són qui posen en marxa els processos d'abandonament, misèria i mort:

Estructures fortificades, llocs militars, barreres incessants; edificis lligats a records d'humiliació, interrogatoris, pallisses, toc de queda que empresona a centenars de milers de persones en allotjaments insuficients des del crepuscle a l'alba; soldats patrullant els obscurs carrers, espantats de la seva pròpia ombra; nens encegats per bales de cautxú; pares humiliats i apallissats davant de la seva família; soldats orinant en les barreres, disparant sobre les cisternes per a distreure's, cantant eslògans agressius, colpejant les fràgils portes de llanda per a espantar els nens, confiscant papers, llançant escombraries a la meitat d'una residència veïna; guardes fronterers que bolquen una parada de llegum o tanquen les fronteres sense raó; ossos trencats, tirotejos, accidents mortals... Una certa forma de bogeria. (Mbembe, 2011, p.72)

En definitiva, les polítiques de mort ens han acompanyat al llarg de la història, són les que reben les persones que no compten amb passaport europeu. Per una altra banda, les persones amb nacionalitat europea som receptores de biopolítiques, vivim a l'estat de benestar però no pas com a comunitat participativa.

Part de la resistència a aquest model deshumanitzador és el col·lectiu Caminando Fronteras que sorgeix l'any 2002 amb l'objectiu d'agermanar als pobles migrats. La seva

intervenció ha estat inspiradora per al treball i un exemple model de bones pràctiques. És per això que s'ha considerat valuós comptar amb l'informe "Vida en la Necrofrontera" publicat el 2020. Una investigació càlida que fa el col·lectiu, en la qual es redimensiona el lliure moviment, es denuncia la violència racista que vertebra la Frontera Occidental Euroafricana i s'aposta per la defensa dels drets de persones migrades.

Com s'exposa anteriorment en el text, la frontera està emmarcada en un context de control armat i de maltractament. Amb la gestió militar de les fronteres s'ha identificat com es justifica una estructura antidemocràtica que permet situacions i casos no aïllats en els que es normalitza la vulneració dels drets. Aquesta forma de violentar s'ha superposat a "les lleis internacionals firmades pels països i fins i tot a les lleis nacionals, provocant un retrocés en els estàndards de DDHH" (Caminando Fronteras [CF], 2020, p. 15).

Seguint l'informe del col·lectiu Caminando Fronteras (2020) s'identifica aquest fet com una maniobra de la Unió Europea per a justificar la violació dels drets, sobre interessos econòmics de molt poques persones: "les polítiques de dissuasió, la indústria de la guerra i l'externalització del control del moviment" són decisions que s'operativitzen amb batudes militars, detencions, desplaçaments forçats, deportacions, diferenciació en l'accés als drets, brutalitat i odi (CF, 2020, p.17)

En resum, el discurs hegemònic i neocolonial que justifica les mesures militars, la normalització de lleis i estructures de control del moviment i, la visió economicista i deshumanitzadora de les víctimes de la Frontera Occidental Euroafricana són Necropolítiques.

Un dels propòsits del treball ha estat destacar i realçar l'activació de respostes per part de la ciutadania organitzada. El Tercer Sector és el màxim representant i guia de les persones migrants. Es treballa per a aportar seguretat a les rutes, dignificar la narrativa i vetllar per la memòria de les víctimes mortals. L'ONG Proactiva Open Arms, l'equip activista Missing at the borders o el col·lectiu Caminando Fronteras en són exemple. Les línies d'acció que es despleguen per part dels respectius agents de canvi són; missions d'observació, vigilància i rescat, accions educatives de comunicació i sensibilització (Proactiva Open Arms, 2020), canals per a compartir la narrativa de vida (Missing at the borders, 2020), eines per a la defensa del dret a la vida, com per exemple telèfon d'emergència de Caminando Fronteras, recursos com l'informe i la guia, per a garantir el dret a la informació, suport a les víctimes i defensores de drets i acompanyament als processos judicial per la recerca del dret a la identificació.

Dimensionar la problemàtica permet ajustar la lluita:

És important posar en context les polítiques de mort a les fronteres, ja que ens ajuda a identificar als victimaris i contribueix a la generació de discursos polítics que treballen per la No Repetició d'aquestes situacions de violència. Reconstruir les causes de les morts i desaparicions, visibilitzar la narrativa de les víctimes i supervivents de la violència fronterera, ajuda a les famílies a iniciar els processos de dol, i després demanar accions de Justícia i Reparació.

Però això tan sols és possible integrant les estratègies de resistència i lluita de les persones migrades i dels seus familiars. És a través d'elles i el rol protagonista en el procés com es pot construir una narrativa que incorpori la lluita per la vida en la zona de frontera i que confronti de manera efectiva els discursos que justifiquen les morts i desaparicions. (CF, 2020, p. 30)

Perseguint aquest objectiu el col·lectiu Caminando Frontera du a terme un monitoratge per a poder identificar, problematitzar i denunciar els tipus i les causes dels naufragis al Mediterrani (veure a Annexos). El tipus de casos de naufragis poden ser: amb supervivents, amb tota l'embarcació desapareguda, amb rescat dels cadàvers o, sense rescat dels cossos. La debilitat dels mitjans per fer la travessia, l'escàs repertori de solucions en cas d'accident i el pànic present durant l'espera al rescat, signifiquen experiències vitals a partir de les quals basar la intervenció professional amb les persones en moviment migratori .

Amb l'accés a la veritat que permet Caminando Frontera, avui podem obtenir dades i quantificar la problemàtica. El col·lectiu comparteix la informació amb les famílies, amb la comunitat i amb les administracions públiques. Clarificant que les dades obtingudes són aproximades i, que per a seguir avançant és precisa la humanització de les polítiques.

De totes maneres la “pèrdua de vides i la pressió de les organitzacions no ha servit a l'Estat per desenvolupar polítiques de restauració i memòria, sinó al contrari (...) han estat utilitzades per demanar més inversió en control i, paradoxalment, iniciar mesures encaminades a reduir els serveis de rescat” (CF, 2020, p. 28). Al·leguem que aquesta afirmació fa referència precisament a un mecanisme de la Necropolítica.

Relacionem “la perversió del concepte d'acollida” (CF, 2019, p. 58), relacionat amb l'explicació d'Achille Mbembe (2011) de l'instrument de la Necropolítica de “ficcionalitzar l'enemic”(p.21). Per atendre aquest problema, demandem la garantia democràtica per a l'experiència migratòria i, diem al Necropoder que les pràctiques racistes i deshumanitzadores són innecessàries i injustificables.

En conclusió, Helena Maleno i la comunitat Caminando Fronteras aporten a la revisió bibliogràfica l'experiència directa amb: persones en moviments migratoris, amb murs, tanques, rutes insegures, criminalització i passivitat de les administracions públiques. Pensar els casos de persones migrades amb el concepte de Necropolítica, condueix a reflexionar que, té un calat històric que fa justícia als valors predominants al segle XXI (oblit, individualisme, aliança amb els victimaris...).

Repensar els casos de persones migrades com a estudiant de treball i reconèixer com persisteix una falta de maneres que ubiquin a la persona i als seus drets en el centre del sistema d'acollida, ens convida a la formació i a l'activació de les funcions del Treball Social.

El context d'intervenció en Treball Social de casos

En la secció anterior hem vist com les funcions del Treball Social en casos de persones en moviment migratori han d'estar presents en el moment d'acollida. També hem vist com la tragèdia impacte als companys i companyes de les víctimes de la Frontera Occidental Euroafricana. Entenem que els obstacles en el procés de dol, deixen a les supervivents amb el patiment, la por, la ràbia, la confusió, la desestabilització de la dinàmica familiar i amb tràmits legals per dur a terme.

És a dir, sobreviure al moviment migratori ha d'anar de la mà d'una contenció socioterapèutica, oferta des dels Serveis Socials. Per tant, es considera la necessitat de redefinir el context de control militar present, i es confia que el Treball Social donaria viabilitat a la coorganització d'un espai de pau.

En el bagatge adquirit per a l'elaboració del treball s'hi té present la dimensió individual i familiar del Treball Social de casos. La teoria de referència és la Tesi Doctoral de Josefa Cardona (2012) *La definició del context d'intervenció en el Treball Social de casos*, a partir de la revisió bibliogràfica es conceptualitza i defineix el context d'intervenció i, se planteja la necessitat de fer un procés metodològic de (co)construcció del context d'intervenció professional:

Un context d'intervenció és el resultat d'un acord explícit a partir del qual el sistema d'ajuda, constituït pel professional i la persona, des de posicions de col·laboració, treballaran durant un determinat període de temps per a dur a terme determinats objectius identificats pel sistema, en unes condicions acordades pel sistema (persona-treballador social, en el marc d'un servei). (Cardona, 2012, p. 34)

Aquesta secció del treball vol subratllar la importància de l'acollida i la cooperació. El primer contacte, entre els agents del sistema d'ajuda, les formes, les maneres, la primera connexió, la presentació, la humanització, comencen a dibuixar la relació significativa.

Els casos de naufragis de persones en moviment migratori mereixen ésser atesos amb urgència i amb qualitat. Els drets del col·lectiu migrant han de ser coneguts i respectats pels equips multidisciplinaris que treballen en migració. El Treball Social té un rol professional i una deontologia que poden fer vehicular la cooperació.

Entenem que les persones que s'embarquen a migrar forçadament, cerquen un canvi a la seva vida. La teoria fa referència al fet que l'acompanyament als processos de canvi s'ha de fer partint dels aspectes vehiculars que es presenten a continuació.

En primer lloc cal que les treballadores i treballadors socials generin confiança, mitjançant l'observació i adequació al model cooperatiu de la persona. Escoltant i fixant la conversa en els factors de protecció, les fortaleses, els facilitadors i les oportunitats de la persona es genera una conversació significativa. Les víctimes i familiars de casos de naufragis al Mediterrani han de poder comptar amb un espai de reflexió i definició compartida i conscient de l'impacte que l'esdeveniment crític té a les seves vides. Així com els i les professionals que intervenen en aquests casos, han de tenir moments i eines per autoobservar-se, guanyar consciència i anar creixent professional i personalment.

En segon lloc, per a establir l'aliança terapèutica la doctora dimensiona els aspectes que promouen la cooperació en els contextos d'intervenció del Treball Social de casos: la unió, la connexió, la seguretat i el sentit de compartir un propòsit comú entre el sistema d'ajuda (Cardona, 2012).

Des del Treball Social i la psicoteràpia sorgeix una extensa bibliografia que demostra que la qualitat de l'aliança terapèutica està relacionada amb l'eficiència del procés de corresponsabilitat del sistema d'ajuda: "quan el professional acull a l'usuari de forma sensible, càlida i empàtica, proporciona un vincle genuí i la persona se sent reconeguda. Tot això desperta la seva capacitat d'amar i d'estendre-la a altres vincles" (Acín, 2019). Per finalitzar amb aquest punt, afegir que existeix el recurs SOATIF (Sistema d'Observació de l'Aliança Terapèutica en Intervenció Familiar) una eina per a dimensionar la força del vincle (UIICF 2020).

En tercer lloc, per a guiar la intervenció en el marc de la deontologia i l'ètica professional, la revisió teòrica ens informa que una relació significativa i professional s'ha de basar en els principis del Treball Social. És a dir, s'han d'acceptar cada cas amb

humilitat i respecte, per a tenir l'oportunitat d'atendre a cada persona de forma individualitzada. Per a fer-ho s'han de desenvolupar les habilitats relacionals pròpies de la comunicació no violenta, de manera que es possibiliti un procés adaptat a la diversitat de cada situació (Marshall i Rosenberg, 2011)

Dintre del procés metodològic i del codi deontològic del Treball Social ubiquem que el compromís en el procés de canvi amb la persona o comunitat, i la reciprocitat durant la pràctica professional, són aspectes que ens corresponen. De fet, una de les idees de la psicoteràpia breu centrada en solucions és aprofitar el feedback de les persones amb les qui es vol cooperar, amb l'objectiu d'ajustar l'atenció, garantir la reciprocitat i aportar eficàcia al procés (Beyebach, 2014).

Paral·lelament als tres eixos de les bases relacionals per a l'acompanyament en el procés de canvi presentades anteriorment, tenim les bases teòriques per a la comprensió de cada cas. A continuació, es presenten aquestes qüestions sistemàtiques i cooperatives, determinants per a establir una relació significativa (Cardona, 2012).

Partim de la base que per a la identificació dels aspectes que formen part de la història de vida de la persona, haurem de fer reflexions conjuntes sobre la necessitat expressada. És a dir, durant el procés d'acompanyament (co)construim la demanda a partir de l'estudi de la situació per àrees. Es recomana a les i els professionals fer ús de l'externalització, una pràctica terapèutica que proposà inicialment Michael White el 1989, útil perquè la persona pugui definir la situació-problema, es disposi amb pro activitat a responsabilitzar-se del procés de canvi i es pugui identificar, sense etiquetes, el que el servei pot aportar per nodrir el repertori de solucions. L'externalització com a virtut, també permet la (co)responsabilitat professional i estructural que es pot assumir pel procés de canvi. (Beyebach, 2014)

Una altra de les bases teòriques des de la qual fer Treball Social és tenir present que, l'estil relacional que proposa la persona usuària a l'entrar en contacte amb els serveis socials ens dona informació dels hàbits que utilitza en altres àrees de la seva vida. Per tant, avaluar els patrons i les creences de la persona en situació, és útil per a centrar la relació en la cooperació. És a dir, avaluant l'actitud inicial de la persona podrem adequar estratègies centrades en les solucions i eficaços per crear un estil relacional cooperatiu.

Per a l'estudi de casos des del Treball Social s'ha de partir de la teoria de la variabilitat de la resposta humana. Entenem que la dinàmica de cada cas social presenta factors interns i externs, en tant al fet que conviuran a l'hora elements interpersonals i socials en la situació de la persona.

És per això que diem que el cas social està viu i que forma part d'un context on participen altres vincles socials. Atenent aquesta realitat, a l'hora de fer Treball Social de casos s'han de reconèixer les xarxes de la persona i, què significa per ella ser part d'aquestes. Per a fer-ho, estudiarem, de forma conjunta, la vinculació de la persona amb els Sistemes Més Amplis que la Família (SMAF), tenint present les dimensions sociològiques del context ambiental i social. Cercant, estructurant i estudiant aquesta informació es poden elaborar hipòtesis i fer previsions (Cardona, 2012)

Per acabar amb aquest apartat, aclarir que s'ha volgut incloure la definició de les bases per a la cooperació en Treball Social de casos, ja que signifiquen el punt de partida per a dissenyar contextos d'intervenció cooperatius. Per tant, estem d'acord en el fet que les bases teòriques i relacionals de les quals partim per a (co)construir una relació cooperativa, han de ser competències bàsiques en les i els professionals que treballen en l'atenció directa en casos de persones en moviment migratori.

En la secció anterior s'ha realçat la missió d'estudi que desenvolupa el col·lectiu Caminando Fronteras, i la importància que té poder accedir a la veritat. Diem que l'accés a dades fiables i la creació de documentació dels casos, permet a la persona l'oportunitat de compartir la seva narrativa, visibilitzar realitats, pressionar a les administracions públiques i orientar les polítiques. Es per això que a continuació exposem un recull de les eines del Treball Social que estimulen i faciliten l'estudi de la situació de la persona.

Per a l'estudi de les àrees de cada cas social utilitzem instruments com el genograma i l'ecomapa (p.78). El genograma visualitza les dinàmiques del sistema familiar. Les seves categories permeten organitzar la informació: comprensió de la xarxa primària de socialització, experiències transgeneracional dels cicles vitals, esdeveniments considerats crítics, vincles, rituals... "És una finestra des d'on veure a la família (...) des d'una perspectiva àmplia, lligant el present i el passat, i la seva projecció al futur, vinculant dimensions diverses"(Maffia, 2013).

L'ecomapa registra la interacció de la persona amb el SMAF, en el qual es dibuixen les xarxes d'ajuda, el teixit públic o privat i l'associacionisme de la persona, en els seus diferents graus d'intensitat, compromís i quotidianitat del contacte (Brage i Macías, 2015).

Altres instruments més específics recollits al codi deontològic del Consell General del Treball Social (2021) que permeten desenvolupar les funcions professionals del Treball Social són: la història social, la ficha social, l'informe social, l'escala de valoració social i el projecte d'intervenció social. El registre documental d'aquestes eines tècniques

permet: informar, investigar, prevenir, assistir, atendre, promoure la inserció social, fer mediació, planificar, supervisar, formar i coordinar.

En resum, per a la construcció de contextos d'intervenció en Treball Social de casos, es parteix de la necessitat que la professional conegui l'ecosistema i desplegui una relació cooperativa, dirigida a (co)construir amb la persona el canvi possible.

L'objectiu general del treball és justificar la intervenció en Treball Social en casos de naufragis de persones en moviment migratori en el Mediterrani. Com hem dit anteriorment és urgent dissenyar una metodologia per a poder cooperar amb les víctimes i familiars. És per això que es considera que s'hauria de crear un mètode de referència des del Treball Social, vertebrat per moments i articulats per actituds facilitadores, que pogués guiar l'autodeterminació professional i les bones pràctiques per a l'acollida i acompanyament de les supervivents als naufragis.

Penso que es possible definir i consensuar amb la comunitat científica i migrant una metodologia d'atenció, que permeti l'acollida i la cooperació en aquests casos. Anteriorment hem fet referència a la rellevància del primer moment, amb l'acollida és comença a (co)construir amb la persona la narrativa dels esdeveniments viscuts, a partir dels quals es pot anar ajustant la significació de la situació problema-necessitat, reconeixent i ampliant el repertori de solucions intentades per al canvi.

Es considera que ha d'assegurar-se la continuïtat en la intervenció socioterapèutica en aquests casos. És a dir, l'acompanyament a la persona ha de fer-se de forma successiva mitjançant encontres que donin la mà al consens. Com hem assenyalat a les bases teòriques i relacionals del model de Treball Social de casos, s'han d'oferir dos tipus d'intervencions. Una indirecta en la qual el o la professional cercarà en la narrativa regalada per la persona els eixos d'avaluació per definir i projectar les passes futures del sistema d'ajuda. Per una altra banda, a les intervencions directes es compartirà amb la persona la visió (co)construïda de la situació-problema, on es reconeix la saviesa de la persona i s'acompanya a la concreció de la direcció que es vol prendre per assolir objectius, definint i prioritzant les àrees que es volen transformar (Cardona, 2012).

Per finalitzar, concretar que un model d'intervenció en Treball Social centrat en les fortaleses i les oportunitats, podria contribuir a acompanyar a les víctimes i familiars de la Frontera Occidental Euroafricana, en cas que es permetés a les i els professionals a (co)construir les intervencions en casos de naufragis de persones en moviment migratori amb un enfocament cooperatiu. De nou, es considera que l'activitat professional del Treball Social s'hauria d'incloure en l'atenció d'emergència al sector diana de la població

a la qui fem referència en aquest treball. Per aquest motiu a la següent secció es revisa la literatura específica d'estudi i atenció a casos d'urgència i emergència.

El context d'intervenció en Treball Social en casos d'emergència

Enrique Parada, coordinà el desenvolupament del llibre "Psicologia i emergència" (2008) on es posa en el centre el suport psicosocial a les persones afectades per desastres, es dóna importància a l'ajust de la resposta professional integral i també, s'expliquen les tasques específiques dels i les professionals que intervenen en aquests casos.

Considerem que un moviment migratori amb naufragi, significa un moment crític, amb un grau abusi d'impacte personal, que afecta diferents comunitats de formes diverses. Durant l'esdeveniment traumàtic s'identifiquen factors de risc i de protecció per afrontar l'impacte, part de l'adaptació al canvi que genera ve marcat per aspectes presents (o absents) als instants posteriors a la catàstrofe (Parada, 2008).

Els i les professionals del Treball Social són considerats per Parada nivell III d'agent d'ajuda, conjuntament amb la Psicologia i la Psiquiatria, les tasques pròpies són: "els primers auxilis psicològics, la gestió d'urgències / emergències psicosocials, la intervenció en crisis i el *counselling* després de situacions crítiques" (Parada, 2008, p. 551).

Per finalitzar, puntualitzar que les professions destinades a atendre urgències suposen l'exposició voluntària a la mateixa realitat que les persones afectades, "l'estrès posttraumàtic secundari", "el desgast per empatia" i "la traumatització vicària" poden aparèixer (Parada, 2008, p. 590). És per això que és responsabilitat compartida de les organitzacions tant públiques com del Tercer Sector, i de l'equip professional treballar la gestió emocional. Els factors de protecció per a prevenir el malestar enumerat per l'autor són; la formació, informació, cohesió i cura a l'equip de feina, acceptació dels límits, i el permís per descansar i sol·licitar suport

La revisió bibliogràfica de la temàtica que ens ocupa permet concloure que, la resposta professional de socors adequada a un naufragi ha de comptar amb una estructura tàctica de suport immediat. És a dir, es precisa un dispositiu que encamini l'atenció a donar resposta a les diferents necessitats de les persones afectades, identificant quines són les accions requerides i quins són els serveis disponibles.

Com hem vist a la secció anterior, amb l'estudi de la situació de cada persona, es possibilita projectar i desenvolupar el context d'intervenció. S'ha optat per sumar la teoria d'atenció d'emergència que duen a terme professionals de rescat, per cohesionar el

mètode de Treball Social de casos. S'entén que s'hauria d'adequar la metodologia a les característiques pròpies dels casos de naufragis de persones en moviment migratori.

Metodologia del Treball de Fi de Grau

En aquesta secció es presenta una breu explicació de les passes que s'han duit a terme per a l'elaboració del Treball de Fi de Grau. S'ha optat per a fer una investigació documental que cerca justificar la participació professional i pública de les i els treballador/es social per a poder repensar nostre rol com a agents de canvi. La revisió bibliogràfica s'ha centrat en les següents dimensions teòriques, sintetitzades i analitzades a les seccions anteriors respectivament:

- La Necropolítica i els naufragis per moviment migratori al Mediterrani
- La definició del context d'intervenció en Treball Social de casos
- El Treball Social de casos urgents i d'emergència

Les preguntes inicials que sorgeixen al moment de plantejar el treball van ser; que pot aportar el Treball Social a la construcció d'un context d'intervenció adequat i segur per a les persones que es desplacen forçadament? Existeix la necessitat d'afegir seguretat i resiliència al trànsit migratori? Quina és la finalitat del context de control militar al Mediterrani? S'ens està demanant un context d'acollida gestionat per agents de canvi?

Per trobar respostes rigoroses es va optar per fer una immersió participativa; atenció a les notícies actuals, seguiment d'activistes, participació en jornades formatives, conversacions sobre la temàtica, lectura comprensiva a fonts fiables, reflexió i consciència, per a poder finalment fer una proposta pròpia.

Puntualitzam que l'informe "Vida a la Necrofrontera" del col·lectiu Caminando Fronteras, l'acció de PROActiva Open Arms, la teoria de la construcció del context d'intervenció en Treball Social de la professora Josefa Cardona i el concepte de Necropolítica d'Achille Mbembe han significat la pedra filosofal del treball de fi de grau.

La intenció perseguida és repensar la professió del Treball Social i ubicar-la en la mediació directa a la Necroforntera, recordant que la construcció del context d'intervenció, és una part clau en la relació d'ajuda i condiciona l'aliança terapèutica entre les parts, aquest ha de ser acordat, flexible i adequar-se a cada història.

Propostes d'intervenció com a conclusió

Comprendre la realitat del fenomen, resulta complex, com afirma Gianinna Muñoz Arce (2020):

"Les crítiques a la teoria crítica elaborades des dels feminismes i pensaments decolonials permeten llegir els nostres contextos més finament, més

complexament, i no tan sols això: per definició situen al Treball Social i a les treballadores socials en el centre de l'anàlisi" (p.7)

El Treball Social de casos, i la concreció metodològica de cada uns dels moments del context d'intervenció per al canvi, són l'aportació científica que contribueix a construir relacions cooperatives en el sistema d'ajuda. El model de referència de Josefa Cardona està plantejat per a ser desenvolupat en sessions successives. Encara que, es rescata la rellevància que es dóna al fet que el primer contacte és clau, la primera acollida pot significar l'inici d'un camí cap a la millor versió d'un mateix. De totes maneres, aquesta professió que promou el canvi, que prioritza la dignitat, el respecte, la humanització, la justícia, l'autonomia, la coherència i la col·laboració, encara no és prou reconeguda.

Els estats no contempen la intervenció socioterapèutica amb la rellevància pertinent, la concepció general del Treball Social és tant ignorant com mitificada. Les bones praxis es veuen eclipsades per pressions diplomàtiques i justificacions de vulneracions de drets, i amb la qüestió migratòria s'accentua encara més aquesta evidència.

Tant els països d'origen com els de trànsit treballen des d'una visió neocolonial, externalitzant les polítiques de control migratori i normalitzant les tragèdies. Els dispositius de les fronteres "destaquen per augmentar els costos humans (...), la perillositat i la inseguretad humana"(Garcia, 2020, p.10), i considerant els beneficis i les oportunitats de treballar en equips multidisciplinaris, es creu que professionals del Treball Social haurien d'incloure's de forma urgent a l'atenció immediata dels pobles que migren forçadament.

Així doncs, es planteja la idoneïtat que es conti amb el Treball Social per a coordinar l'equip multidisciplinari, i per definir, dins la urgència, els contextos d'intervenció per naufragi al Mediterrani. Amb presència representativa, i la pressió, del Treball Social, es podria ajustar i redefinir el context d'intervenció de control present a la Frontera Occidental Euroafricana, (co)construint pràctiques informatives, cooperatives, assistencials, formatives i reflexives. A continuació, s'exposen les propostes que es consideren necessàries i oportunes per afrontar les polítiques de mort que sustenten la concepció del fet migratori:

- ✓ Intervenció socioterapèutica successiva amb els equips professionals que participin en el rescat d'una embarcació al Mediterrani.
- ✓ Formació i supervisió dels agents de la Necrofrontera

- Creació de material pedagògic per als graus universitaris i de formació professional
- Construcció de contextos d'intervenció formatius en dret humans, amb els agents professionals que hi intervenen directament, com per exemple: guàrdia civil, Salvament Marítim, tercer sector, equips forenses, Centre Nacional de Desapareguts i col·legis d'advocats.
- ✓ Coordinació amb equips professionals implicats i en contacte amb el col·lectiu. Promoure bones pràctiques, materialitzades en convenis que possibilitin el desenvolupament de la tasca professional ètica. En concret, els equips forenses demanden coordinació per a poder comptar amb les famílies durant el procés d'identificació.
- ✓ Disposició d'acompanyament immediat i continuat des del Treball Social de casos de naufragis al Mediterrani.
  - Abastir el context de la frontera d'intervencions socioterapèutiques específiques a les circumstàncies de cada història de vida
  - Promoure canals d'assessorament comunitari i l'associacionisme
  - Acompanyament als processos de dol, facilitant identificació, cerimònia i repatriació en cada cas
  - Acompanyament al procés de regularització de la situació administrativa. Cap persona és il·legal
  - Acompanyament al procés de demanda d'accions de Justícia i Reparació, configurant així estratègies de resiliència
- ✓ Introducció als Centres d'Internaments de persones Estrangeres (CIEs) professionals del Treball Social, una estratègia per a què aquestes presons, emmascarades i finançades pel Necropoder, puguin comptar amb el codi deontològic d'un Treball Social crític, amb capacitat per impedir i denunciar les múltiples formes de violència presents als CIEs, i (co)construir amb les persones retingudes la projecció de les següents passes del seu camí.
- ✓ Representació del Treball Social en espais de construcció política.
  - TS en les auditories periòdiques dels organismes públics i a altres reunions decisives que impactin en la matèria que ens ocupa
  - Dinamització a les campanyes de sensibilització, en col·laboració amb la cultura audiovisual i artística

- Mediació entre les administracions públiques i les comunitats. Pressió transnacional per a garantir la recerca i identificació de les víctimes de naufragi.
- Treballar per eliminar els obstacles que impedeixen conèixer el que està passant a la Frontera Occidental Euroafricana.

L'objectiu del Treball Social és promoure la convivència pacífica i amb vista a la crisi del Mediterrani, és fonamental per avançar que es doni la participació professional d'agents que ubiquen al centre a les víctimes de les fronteres i a les seves famílies.

Llistat de Referències

- Acín, P. (2019). “La Importancia Del Vínculo Terapéutico, En La Práctica Del Trabajo Social y La Terapia Gestalt.” *Ehquidad International Welfare Policies Ans Social Work Journal* (12):79–126.
- Beyebach, M. (2006) *24 ideas para una psicoterapia breve*. Herder.
- Brage, L. i Macías, L. (2015). *Les Xarxes de Relacions i Suport de Les Persones Grans de Mallorca*. Illes Balears.
- Caminando Fronteras (2020). *Vida en la Necrofrontera*. Recuperat de: <https://caminandofronteras.org/>
- Cardona, Josefa. 2012. “La Definición Del Contexto de Intervención En El Trabajo Social de Casos”. Tesis Doctoral. 536. Recuperat de: http://dfts.uib.cat/digitalAssets/286/286359_Cardona_Cardona_Josefa.pdf
- Maffia, M. 2013. “Reflexiones Metodológicas Sobre Algunas Contribuciones de La Terapia Familiar Sistémica a Un Estudio Antropológico de La Familia.” *Revista Latinoamericana de Metodología de Las Ciencias Sociales* 3(2):66–84.
- Marshall, B. i Rosenber, Ph.D. (2011). *Comunicación no violenta. Un lenguaje de vida*. Gran Aldea
- Martínez, J y Oliveres, A. (2003). *¿Quién debe a quién?* Icaria Editorial.
- Missing at the Borders. (2020). *MISSINGATTHEBORDERS*. Recuperat de: <https://missingattheborders.org/es/about>
- Parada, E.(2008). *Psicología y emergencia. Habilidades psicológicas en las profesiones de socorro y emergencia*. Editorial Desclée De Brouwer, S.A.

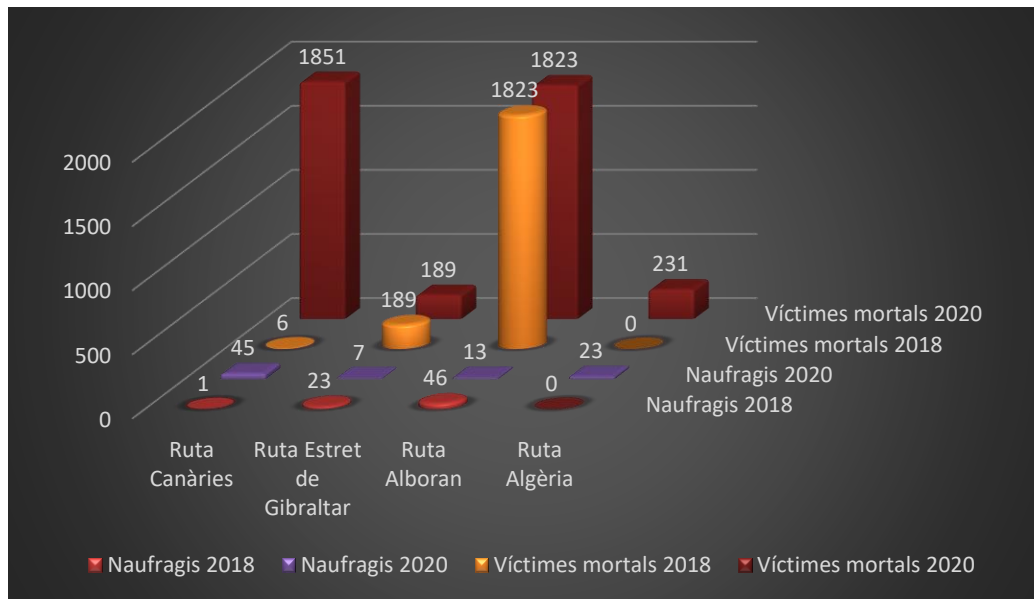
Proactiva Open Arms. (2020). *Open Arms*. Recuperat de: <https://www.openarms.es/es/misiones/mediterraneo>

UIICF. 2020. “SOATIF , SOFTA, SOATIF, System for Observing Family Therapy Alliances.” *Unidad de Investigación En Intervención y Cuidado Familiar*. Recuperat de: <http://softa-soatif.com/es/soatif>

Annexos

Gràfic A

Comparativa dels naufragis al Mediterrani en els anys 2018 i 2020

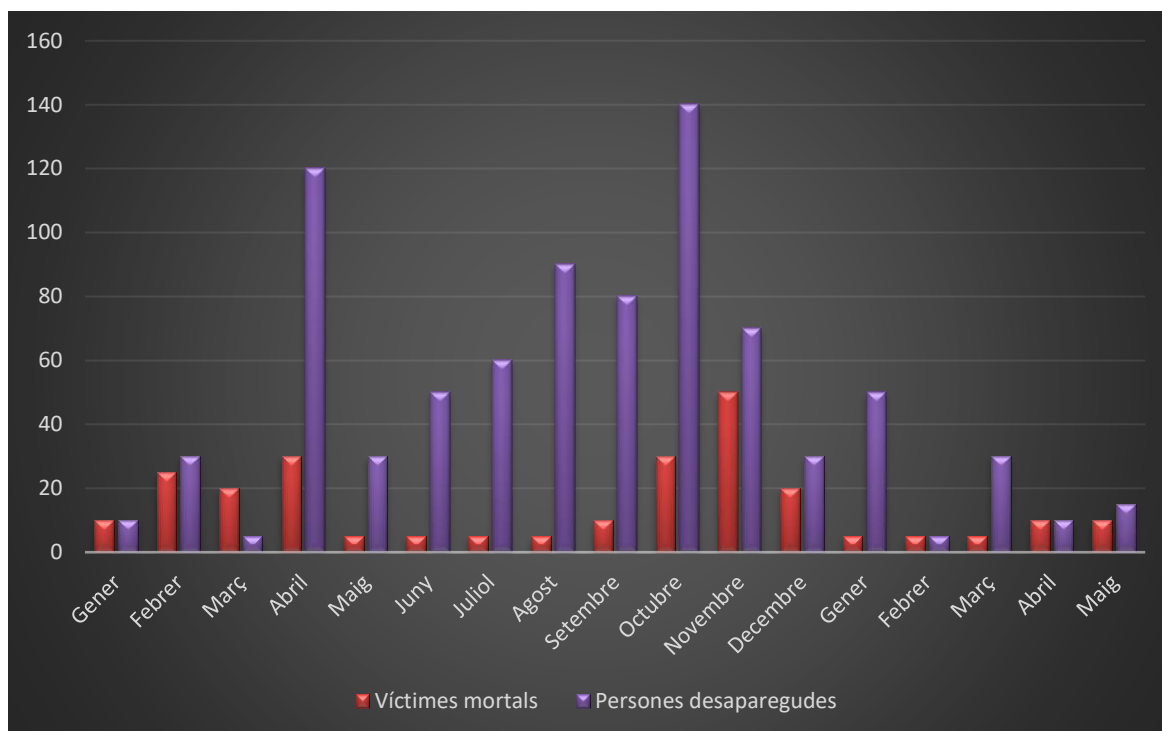
Gràfic d'elaboració pròpia, dades extretes de la investigació de CaminandoFronteras.org

Els moviments migratoris planificats tenen implícit la previsió de naufragi, 70 naufragis han estat comptabilitzats durant el període estudiat, aquets han acabat amb la vida de 1.020 persones, d'aquestes es confirmen 204 morts, mentre que 816 persones desapareixerien (CF, 2020, p. 37).

Com es mostra al gràfic A, durant l'any 2020 el col·lectiu Caminando Fronteras va veure augmentar el nombre de víctimes respecte de l'any anterior (+143%), amb un total de 2.170 persones mortes a les rutes mediterrànies, intentant arribar a costes espanyoles.

Gràfic B

Persones mortes i desaparegudes al Mediterrani 2018 - 2019

Gràfic d'elaboració pròpia en base a les dades aproximades de l'informe "Vida en la Necrofrontera".

Destacar del gràfic B la gran diferència que hi ha entre cossos identificats i cossos a la deriva, com per exemple al mes d'agost quant es registren menys de 10 morts i, aproximadament, 90 persones desaparegudes. Apuntar que abril i octubre van ser els mesos en els que el Mediterrani va enterrar a més persones i van augmentar els cadàvers sense identificar; entre 120 i 150 respectivament, mentre que al Febrer i al Març les xifres disminueixen amb valors inferiors a 30 persones mortes i desaparegudes, amb tot i això, podem afirmar que es tracta d'una crisi que es cronifica.

El 76,86 % al 2019 i el 95,8% al 2020 de les víctimes al Mediterrani desapareixen, tota persona quant desapareix té dret a ser cercada, tenim dret a la vida i a la seguretat (CF, 2020 p. 45).

Taula 1

Casos de persones supervivents a naufragis

	Marroc	Algèria	Espanya
Assistència sanitària	En pocs casos	En molt pocs casos	En alguns casos
Assistència psicològica	No rebuda	Inexistent	En alguns casos. Equip de Resposta Immediata en Emergències de Cruz Roja
Assistència a supervivents familiars de víctimes mortals	Context de control militar habitual a frontera. No individualització terapèutica del cas	Context de control militar habitual a frontera. No individualització terapèutica del cas	En cas de pèrdua de fill/a dret a una nit a centre humanitari de Cruz Roja
Mesures posteriors/ Oportunitats	Desplaçament obligatori al sud del Marroc	Deportacions a la frontera amb Níger o Mali (que cert, és desert)	Decisions policials i Llei estrangera: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Detencions d'entre 48 i 72h. ▪ Aïllament. ▪ Hospitalització ▪ Criminalització ▪ Internament a centre

Taula d'elaboració pròpia basada en la documentació del col·lectiu Caminando Fronteras (2020, p. 41-42)

en relació a la realitat trobada per persones que han sobreviscut a un naufragi al Mediterrani.

Taula 2

Moments del mètode i construcció del context d'intervenció

Marc general de l'Estudi-Investigació	
1. Estudi del metacontext i del ecosistema	
Procediment	Relació amb la construcció del context
2. Moment acollida	Construcció d'un acord inicial de treball conjunt en el marc d'un context inicial d'intervenció professional
Acollida inicial: Entrevista de primer contacte	
3. Moment d'estudi	Co-evolució del context d'intervenció
Estudi de la situació problema-necessitat i de les solucions intentades: Entrevistes d'estudi successives	<p>Durant el procés d'estudi la construcció del context d'intervenció pot anar co-evolucionant.</p> <p>Usuari i Treballador Social, poden anar detectant noves necessitats que els portaran a redefinir la demanda inicial i ajustar el context d'intervenció a les noves necessitats plantejades.</p> <p>El procés d'estudi ens permet un temps per ajustar abans de construir el context d'intervenció des del qual es desenvoluparà la intervenció per al canvi</p>
4. Moment avaluació diagnòstica, el co-diagnòstic i el contracte	Construcció d'un acord conjunt de treball en el marc d'un context d'intervenció per al canvi
<p>Comporta dos moments:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Un moment d'elaboració i sistematització (intervenció indirecte): <ul style="list-style-type: none"> a. Elaboració d'una valoració diagnòstica b. Elaboració d'una història per compartir amb la persona • Un moment per a compartir i construir amb la persona (intervenció directe) que se concreta en una entrevista amb les següents passes: 	<p>Es tracte de construir amb la persona, un acord conjunt de feina que faciliti oportunitats per al canvi de la situació problema, que es suporti en les fortaleses i competències detectades en el procés d'estudi.</p> <p>Definir el context d'intervenció per al canvi: es tracte de compartir explícita i clarament el tipus de procediment des del qual es duran a terme les intervencions per al canvi amb la persona: assessorament, mediació, assistencial...</p> <p>Cada context està lligat a mètodes, formes particulars de procedir, i intervenir.</p>

<ul style="list-style-type: none"> a. Construir una història compartida amb la persona b. Ajudar a la persona a definir la direcció al canvi c. Ajudar a la persona definir objectius i metes d. Ajudar a la persona a prioritzar les àrees de canvi e. Compartir de forma explícita i clara l'acord conjunt de treball en el marc d'un context d'intervenció f. Contracte: redacció de compromisos adequats al context d'intervenció en el marc d'un servei 	<p>L'element comú a tots els tipus de context d'intervenció, és l'establiment d'una relació vincular amb la persona basada en la cooperació.</p>
<p>5. Moment de disseny del projecte d'intervenció</p>	<p>Establir una coherència entre el disseny de la intervenció i el context acordat</p>
<p>Disseny del projecte d'intervenció (I. Indirecte)</p>	<p>Es tracte d'una planificació de la intervenció en consonància amb els objectius i les metes establerts en l'acord conjunt de treball i en el marc d'un tipus de context d'intervenció</p>
<p>6. Moment d'intervenció per al canvi</p>	<p>Desenvolupament de la intervenció des d'un context</p>
<p>Desenvolupament de la intervenció Posta en pràctica del projecte d'intervenció Entrevista d'intervenció per al canvi</p>	<p>Les entrevistes d'intervenció per al a canvi estaran en sintonia amb el model del context d'intervenció acordat, amb els objectius i les metes</p>
<p>7. Moment d'avaluació i tancament</p>	<p>Avaluació del mètode utilitzat i la seva coherència en el context</p>
<p>Entrevista final amb la persona: avaluació del procés; transmetre empoderament a través d'una devolució cap a la persona. Avaluació del procés d'ajuda: autoavaluació, avaluació amb l'equip participant.</p>	<p>La avaluació estarà en consonància amb els objectius i les metes de l'acord conjunt de treball. Tindrà en conta si els mètodes utilitzats, han estat coherents amb el context d'intervenció des del qual s'ha desenvolupat la intervenció.</p>

Font: Josefa Cardona, 2012 (p.82)

Taula 3

Procés concretat en entrevistes

Entrevista de primer contacte i/o primera entrevista familiar
Generar un marc de confiança basat en la aliança i la cooperació Anàlisi de la demanda Definició preliminar del problema Construcció preliminar d'un acord en el marc d'un context d'intervenció professional
Entrevistes successives d'estudi
Conduir el procés per al camí de la cooperació Estudi de la situació problema, les solucions intentades, capacitats i potencialitats Possible co-evolució del context d'intervenció
Entrevistes per compartir l'avaluació i construir un acord de feina conjunt
Avaluació diagnòstica de la situació Avaluar la situació amb la persona a través d'una història compartida Construir un acord de treball conjunt: objectius i metes Definició del context d'intervenció per al canvi
Entrevistes d'intervenció per al canvi
Promoure el canvi Posta en pràctica d'intervenció per al canvi dirigides als objectius i metes acordats Desenvolupament de mètodes i estratègies acordades al context d'intervenció per al canvi acordat
Entrevistes d'avaluació i acomiadament
Desenvolupament d'intervencions dirigides a l'avaluació dels objectius i metes Valoració del context d'intervenció per al canvi: mètodes, adequació de recursos...

Font: Josefa Cardona 2012 (p.96)

Taula 3

Eixos de l'avaluació

Factors que mantenen la situació problema-necessitat, obstacles que impedeixen el canvi. Frens, carències i necessitats detectades	
Capacitats, fortaleses, competències i valors detectats que poden facilitar el canvi	
1. Relacions familiars, patrons de comunicació, tipus de cohesió, vinculades a la situació problema i a les relacions familiars en absència del problema	Significat que tenen els esdeveniments per a la persona, la seva família, la seva xarxa, la societat
2. Aspectes de l'entorn comunitari i de la xarxa de la persona. Suport o influència del context ambiental, cultural i social	Grau de motivació per al canvi. Expectatives d'èxit, locus de control
3. Aïllament/participació en les xarxes social	Feina, capacitació, competències...
4. Com influeix l'ecologia professional en el manteniment del problema o en el desenvolupament de les seves competències per al canvi	Economia família, us i valor del diners
5. Les experiències de resiliència en la seva vida	Relació amb la salut i la infermetat. Diversitat funcional, dependència...
6. Necessitats pròpies del cicle vital	Necessitats bàsiques de supervivència i de desenvolupament
7. Necessitats emocionals dels membres. Grau de maduresa emocional per afrontar els fets. Patrons de criança, història d'afecte, nivell d'autoestima i sentit d'identitat.	Vinculació dels membres de la família amb el TS i SMAF
Sospesar tenint en compta les necessitat per al desenvolupament relatives al moment evolutiu del cicle vital	
Sospesar tenint en compta el temps de permanència en la situació: circumstància o estabilitat	